

REINHOLDS GEORGS ŠMĒLINGS. RĪGAS PILSĒTAS ARHITEKTS

Jānis Krastiņš

SATURS

- Biogrāfija
- Pilsētbūvnieciskie darbi
- Eklektisma stila dzīvojamās ēkas un publiskās celtnes
- Skolas
- Veselības aizsardzības iestādes
- Publiskās ēkas 20. gs. sākumā
- Atsauces
- R. Šmēlinga celtnes Rīgā
- Personu rādītājs

Reinholds Georgs Šmēlings (1840. gada 14. novembrī Rīgā – 1917. gada 17. oktobrī Rīgā) veselus 36 gadus – no 1879. līdz 1915. gadam – bija Rīgas pilsētas arhitekts. Tieši šajā laikā Rīga ieguva savu seju, kas to padarīja par pasaules kultūras mantojuma vietu. Ja karaļiem ilga valdīšana liecina par varas stabilitāti, tad pilsētas galveno arhitektu ilggadīga amatā – par profesionālismu un paveiktā darba kvalitāti.

Šmēlinga priekštecis pilsētas arhitekta amatā kopš 1844. gada bija Johans Daniels Felsko – arhitekts, kurš 19. gadsimta vidū Rīgas centram radīja mugurkaulu. Tas ir lieliskais bulvāru loks ap vecpilsētu. Felsko vadībā Rīga no viduslaicīga cietokšņa pārvērtās par modernu lielpilsētu. Savukārt Reinholds Šmēlings visu pilsētas telpu piepildīja ar celtnēm, kas ir neatņemama mūsdienu Rīgas vides tēla sastāvdaļa. Šmēlinga radošā mantojuma arhitektoniski stilistiskais un tipoloģiskais diapazons ir patiesi iespaidīgs. Pēc viņa projektiem Rīgā tapušas vismaz 25 skolas, 3 slimnīcas un vēl vairākas dziedniecības iestādes, 5 ugunsdzēsēju depo, 2 tirgi, naktspatversmes, bērnudārzi, administratīvās ēkas, kultūras iestādes, sporta un kulta celtnes, kazarmas, dažādi komunālās saimniecības objekti, kā arī virkne dzīvojamo ēku. To Šmēlinga radīto publisko ēku, kuras ir saglabājušās un tiek izmantotas vēl šodien, skaits ir gandrīz apaļš 100.

- R. Šmēlings.
- R. Šmēlinga celtnes Rīgā

BIOGRĀFIJA

R. Šmēlings pirmo izglītību ieguva Rīgā, kādā privātā pamatskolā. Par arhitektu viņš kļuva, iespējams, likteņa nejaušības dēļ, taču noteikta nozīme bija viņa neatlaidībai un zināšanu kārei. 1854. gadā viņš devās uz Sanktpēterburgu, lai turienes Tehnoloģiskajā institūtā studētu mašīnbūvi, taču veselības stāvokļa dēļ nācās to atstāt. Tad viņš apmeklēja Larina ģimnāziju un kopš 1856. gada paralēli tai arī Sanktpēterburgas Mākslas akadēmijas zīmēšanas klasi. Māksla aizvien vairāk ieinteresēja un saistīja jauno censoni, un 1858. gadā viņš iestājās Mākslas akadēmijas Arhitektūras

nodaļā. No 1860. līdz 1862. gadam līdztekus studijām viņš strādāja pie arhitekta, profesora Ludviga Bonšteta (*Ludwig Bohnstedt*), kurš pazīstams kā daudzu sabiedrisko ēku Somijā, Krievijā, Vācijā un citviet, tostarp arī Rīgas pilsētas pirmā teātra (tagad Latvijas Nacionālās operas) ēkas autors. 1862. gadā par zvanutorņa akadēmisko projektu akadēmija R. Šmēlingam piešķīra sudraba medaļu un brīvmākslinieka diplomu. Taču ar to vien viņš neapmierinājās. Lai iegūtu līdzekļus tālākām studijām, kopš 1863. gada viņš strādāja par palīgu pie arhitekta profesora Aleksandra Rezanova, līdz ar citiem darbiem piedalīdamies kādas baznīcas būvdarbos Viļņā.

1868. gadā R. Šmēlings absolvēja Mākslas akadēmiju ar Zelta medaļu, turklāt viņš saņēma „pensiju”, ko akadēmija laiku pa laikam piešķīra saviem spējīgākajiem audzēkņiem, lai profesionālās iemaņas varētu četrus gadus pilnveidot ārzemēs. 1869. gadā, kad Šmēlings devās studijās uz Vāciju, viņš apprecējās ar Mariju Evelīnu von Tīzenhauzenu, un viņiem piedzima dēls Villijs, kas diemžēl drīz nomira ar difteriju. Nākamos trīs gadus arhitekts ar ģimeni pavadīja Itālijā. Šajā laikā tapa vesela virkne arhitektūras objektu zīmējumu dabā, kā arī dažādas skices un uzmetumi. 60 talantīgi izpildītu un filigrāni nostrādātu šo „pensionāra” zīmējumu lapu, par kurām R. Šmēlingam 1873. gadā piešķīra akadēmiķa nosaukumu, tagad glabājas Sanktpēterburgas Mākslas akadēmijas muzejā. Daļa no viņa zīmējumiem ir arī Rīgas Vēstures un kuģniecības muzejā.

- Florence. R. Šmēlinga zīmējums.¹

- Reinholds Šmēlings ar līdzstrādniekiem 1909. gadā. Stāv: Arhitekts Leopolds Rīmers, Adolfs Gablencs, arhitekts Rūdolfs Tode, Rūdolfs Gersdorfs, arhitekts Boriss fon Boks, arhitekts Gotfrīds Krons. Sēž: arhitekts Nikolajs Nords, Pāvels Krenbergs, arhitekts Reinholds Šmēlings, Zinaida Arbužova.²

Kopš 1873. gada R. Šmēlings strādāja Sanktpēterburgā, tad kādu brīdi – Krimā, bet kopš 1877. gada – atkal Sanktpēterburgā, Apanāžu departamentā. Tā bija valsts iestāde, kas nodarbojās ar nekronēto cara ģimenes locekļu uzturēšanas lietām. Šajā laikā arhitekts arī vadīja Krievijas paviljona iekārtošanu pasaules izstādē Vīnē. 1874. gadā Šmēlingu ģimenē piedzima dēls Voldemārs, bet 1877. gadā – Aleksandrs.

1879. gadā Šmēlings pieņēma uzaicinājumu kļūt par Rīgas pilsētas arhitektu. Atgriezies savā dzimtajā pilsētā, viņš pilnīgi atdeva tai lielāko daļu sava radošā mūža. 20. gadsimta sākumā, kad tapis visvairāk arhitekta projektēto celtņu, viņa birojā darbojās arī vairāki citi arhitekti – Leopolds Rīmers, Rūdolfs Tode, Boriss fon Boks, Nikolajs Nords un Gotfrīds Krons. Acīmredzot viņi ir ne viena vien R. Šmēlinga darba līdzautori. 1915. gadā arhitekts aizgāja pensijā. Divus gadus vēlāk zemes klēpī viņš guldīts Lielajos kapos. Rīgā pazīstams arhitekts bija arī Reinholda Šmēlinga dēls Aleksandrs. Arhitekts ir arī Aleksandra mazdēls Antonijs Zbigņevs. Viņš pašlaik dzīvo savā mājā „Villa Rīga” Istrijas pussalā Horvātijā.

PILSĒTBŪVNICISKIE DARBI

Viens no pirmajiem R. Šmēlinga uzdevumiem Rīgā bija jauna pilsētas attīstības plāna izstrāde. Šī darba veikšanai tika izveidota īpaša komisija, kurā līdz ar Rīgas pilsētas arhitektu darbojās arī pilsētas inženieris Adolfs Agte, pilsētas mērnieks Rihards Štegmanis un būvinspektors arhitekts Oskars Bārs. Komisija nolēma, ka plānam praktiska nozīme būs vienīgi tad, ja tiks noteikti

pilsētas funkcionālā zonējuma un telpiskās struktūras attīstības pamatprincipi. Tās lēmumā norādīts, ka nepieciešams pilsētas plānā precīzi noteikt jaunbūvējamo baznīcu, skolu, administratīvo iestāžu, kazarmu, noliktavu, tirgu, lopkautuves un citu publisko ēku un saimniecisko būvju atrašanās vietas, kā arī noteikt dzelzceļa stīgu un preču stacijas, tiltu, kapsētu un citu infrastruktūras elementu izvietojumu. Lēmumā pirmoreiz izteikta doma par nepieciešamību celt slimnīcu Pārdaugavā. Norādīts arī, ka Torņakalnā un Āgenskalnā, kā arī Kara hospitāļa apkārtnē vajag noteikt precīzas ielu apbūves līnijas, lai ielas atbilstu transporta prasībām.³ Komisijas atzinumi vēlāk atspoguļojās arī patiesi inovatīvā plānošanas metodoloģiskā dokumentā – „Pilsētas šaurākā apvidus vispārējā apbūves plāna programmā”. Tā publicēta 1885. gadā.⁴

„Programmā” ir divas galvenās sadaļas – „Nepieciešamie apbūves principi” un „Nepieciešamie transporta organizācijas principi”. Tajās faktiski definētas un teorētiski pamatotas pilsētbūvniecības galvenās pamatnostādnes, kas starptautiskā aprītē izskanēja krietni vēlāk – tā sauktajā Atēnu hartā, kuru 1933. gadā pieņēma ceturtajā Starptautiskajā modernās arhitektūras kongresā CIAM (*Congres Internationaux d'Architecture Moderne*). Harta iestājās par stingri funkcionāli zonētām pilsētām, kurās pilsoņi dzīvo augstās, telpiski izvērstās ēkās. Vienu pilsētas zonu no otras atdala zaļumu joslas.⁵ Atēnu hartas tekstu publicēja vēlāk, 1943. gadā, bet pilsētbūvniecisko praksi tā reāli sāka ietekmēt tikai pēc Otrā pasaules kara.

Rīgas attīstības plāna izstrādi kavēja precīza ģeodēziska uzmērījuma trūkums. 1880.–1883. gadā tads tika veikts, izgatavojot jaunu pilsētas plānu mērogā 1:2100 (collā 25 asis). Vienlaikus tika ieviesta jauna zemesgabalu uzskaites sistēma, iepriekšējo dalījumu apgabalos un policijas numuros nomainot ar grupām un gruntīm, ko lieto vēl šodien. Pats attīstības plāns, kuru R. Šmēlings izstrādāja kopā ar Ā. Agti, R. Štegmani un Rīgas Būvvaldes inženieri baronu Kārli Firksu, sastāvēja no plašākas teritorijas apbūves, kā arī Vecrīgas un tai pieguļošā bulvāru loka „regulācijas” projekta. Kopējais apbūves projekts gan oficiāli nekļuva par saistošu pilsētbūvniecisku normatīvu. Tas nav arī saglabājies. Dažādos arhīvos atrodamas vienīgi tā fragmentu kopijas, kā arī paskaidrojuma raksts. Tajā teikts, ka projektā paredzēto pasākumu pilnīga īstenošana iespējama ne ātrāk kā pēc simts gadiem, tāpēc visas problēmas risinātas kompleksi, ievērojot tālākās nākotnes prasības, jo vienīgi pašreizējo prasību vai vēlmju apmierināšana var radīt vēlāk grūti pārvaramus šķēršļus.⁶ Tas ir atzinums, kas īpaši aktuāli skan Rīgas attīstības plāna 2006.–2018. gadam kontekstā.

EKLEKTISMA STILA DZĪVOJAMĀS ĒKAS UN PUBLISKĀS CELTNES

Rīgas pilsētas arhitekta galvenais uzdevums bija nodrošināt projektus jaunbūvēm, kuras cēla par pilsētas līdzekļiem. Tāpēc Šmēlinga darbu klāstā ir tik daudz visdažādākā rakstura publisko ēku. Taču neizpalika arī privāti pasūtījumi – pēc viņa projektiem tapis arī kāds ducis īres namu, kā arī dažas vienģimenes mājas. Šo ēku fasādes lielākoties veidotas 19. gadsimta eklektisma stilā izplatītajā neorenesanses stilistikā: klasisko antīkās mākslas tradīciju izjūtā sakņoto renesanses formu valodu Šmēlings bija lieliski apguvis savā Itālijas arhitektūras studiju laikā. Tādi ir, piemēram, īres nami Aspazijas bulvārī 32 (1881), Krišjāņa Barona ielā 88 (1883), Maskavas ielā 172 (1891), Pulkveža Brieža ielā 20 (1894), Torņakalna ielā 16 (1895; zemesgabala dziļumā 1900. gadā uzcelta toreizējā pilsētas inženiera Ādolfā Agtes villa), Bruņinieku ielā 35 (1896), Stabu ielā 74 (1893–1898), Skolas ielā 36a (1899) u.c. Vairāki neorenesanses formās veidoti īres nami pēc R. Šmēlinga projektiem uzcelti arī Vecrīgā – Jaunielā 15 (1888; ēkai ceturtais stāvs uzbūvēts 1999. gadā pēc arhitekta Anda Sīļa projekta) un Kalēju ielā 8 (1891). Stilistiski līdzīgā ēka Riharda Vāgnera ielā 5 (1914) savukārt tika izbūvēta pilsētas pašvaldības iestāžu vajadzībām. Tās fasāde ir arī Kalēju ielā 10 (1914). Renesanses izteiksmē veidotu kungu namu atgādina nelielā divstāvu ēka Daugavgrīvas ielā 7 (1887), kas patiesībā ir īres nams ar trim dzīvokļiem. Dažas arhitekta projektētās dzīvojamās ēkas ir pavisam vienkāršas, piemēram, divstāvu koka namiņš Bruņinieku ielā 75 (1890).

- Īres nams Aspazijas bulvārī 32. 1881.
- Īres nams Maskavas ielā 172. 1891.
- Īres nams Pulksteža Brieža ielā 20. 1894.
- Īres nams Stabu ielā 74. 1893–1898.
- Īres nams Skolas ielā 36a. 1899.
- Īres nami Kalēju ielā 8 un 10. 1891 un 1914.
- Īres nams Jaunielā 15. 1888.
- Īres nams Tornakalna ielā 16. 1895.
- Ā.Agtes villa Tornakalna ielā 16. 1900.
- Īres nams Daugavgrīvas ielā 7. 1887.

Liels neorenesanses piemineklis ir Īres nams Dzirnau ielā 60, kas piederēja pašam arhitektam. Dekoratīvajos ciļņos virs dažām ēkas ielas fasādes logailām redzams trīsstūris un cirkulis. Acīmredzot tie simbolizē arhitekta darbarīkus, kaut dažkārt tiek uztverti kā brīvmūrnieku emblēma. Ēkas pagalma korpusa pirmajā stāvā atradās R. Šmēlinga dzīvoklis. Tagad tur iekārtotas Rīgas pilsētas arhitekta biroja telpas. Ēka pēc arhitektes Sintijas Vaivades projekta nevainojami atjaunota 2007. gadā.

- Īres nams Dzirnau ielā 60. 1892.
- Īres nams Dzirnau ielā 60. Ieeja pagalma ēkā.

Smalki izkoptās un piesātinātās neorenesanses formās, kas kārtotas eklektisma stilam raksturīgajā vienmērīgā ritmā, veidots daudz sabiedrisko ēku, kuru projektus Šmēlings izstrādājis 19. gadsimta astoņdesmitajos un deviņdesmitajos gados. 1880.–1882. gadā uzcēla krievu biedrības „Uļej” namu Kaļķu ielā 18 (tagad Rīgas Krievu drāmas teātris) un vingrošanas zāli Vingrotāju ielā 1. Abas celtnes vairākkārt pārbūvētas, bet sākotnējā fasāžu apdare tipiskā neorenesanses manierē ir saglabājusies joprojām. Autentiskā neorenesanses veidolā saglabājies policijas pārvaldes nams Aspazijas bulvārī 7 (1889–1891). Ēku paplašināja 1908.–1909. gadā. Būvdarbus veica mūrniekmeistara K. Ķergalvja būvuzņēmums. Savukārt pilsētas Zirgu pasta stacijas koka ēka Stabu ielā 42 ir viens no pirmajiem R. Šmēlinga darbiem Rīgā. 20. gadsimta nogalē ēkas pirmais stāvs stipri izmainīts. Izbūvējot veikala telpas, vienmērīgā ritmā kārtoto ailu vietā izveidoti lieli skatlogi.

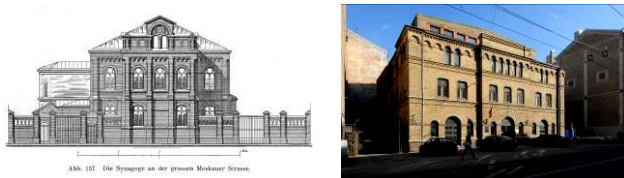
- Krievu biedrība „Uļej” Kaļķu ielā 16. 1880–1882.
- Vingrotava Vingrotāju ielā 1. 1880.
- Policijas pārvaldes nams Aspazijas bulvārī 7. 1889–1891, 1908–1909.
- Zirgu pasta stacijas koka ēka Stabu ielā 42. 19. gs. astoņdesmitie gadu sākums.

Viens no eklektisma formālajiem paveidiem bija tā sauktais „ķieģeļu stils”. Tam raksturīgas ir neapmestu ķieģeļu fasādes ar figurālā mūrī veidotām arhitektoniskās apdares detaļām. Ēkām parasti ir bagāti artikulētas, sulīgas dzegas. „Ķieģeļu stila” ēkas bieži vien vainago arī detaļām piesātināti zelmiņi, kuru formās nereti atspoguļojas viduslaiku arhitektūras valoda. Dažkārt fasāžu virsmās mijkārtotas dažādas tonalitātes ķieģeļu joslas. Šajā stilistikā veidota arī virkne R. Šmēlinga projektēto celtnu – gan dzīvojamās, gan publiskās ēkas. Viena no pirmajām bija spīķeris Krasta ielā 5/7 (1882). Astoņdesmito gadu vidū tapa ugunsdzēsēju depo Ludzas ielā 24 (tagad pārbūvēts), Maskavas ielā 3, Matīsa ielā 9 un Akmeņu ielā 17. Tie celti pēc līdzīgiem projektiem. Ēkām bija vispārināti vienkāršas ķieģeļu fasādes, kurās atspoguļojās arī R. Šmēlinga tolaik iecienītās neorenesanses formas.

- Spīķeris Krasta ielā 5/7. 1882. Projekta fasādes
- Ugunsdzēsēju depo Ludzas ielā 24. 19. gadsimta astoņdesmitie gadi.
- Ugunsdzēsēju depo Maskavas ielā 3. 1886
- Ugunsdzēsēju depo Matīsa ielā 9. 1886; pārbūve 1902
- Ugunsdzēsēju depo Akmeņu ielā 17. 1886

1889. gadā pēc R. Šmēlinga projekta uzcelta sinagoga Maskavas ielā, kas iznīcināta Otrā pasaules kara laikā. 1899. gadā pēc viņa projekta tapis vēl viens ebreju dievnams – lūgšanu nams Stabu ielā 63. Šajā celtnē „ķieģeļu stils” ieguvis to klasisko izteiksmi, kas raksturīga daudzām ap 19. un 20. gadsimta miju par valsts vai pašvaldības līdzekļiem celtajām publiskajām ēkām. Tāpēc šo stilistiku dažkārt arī dēvē par „kroņa stilu” vai „kroņa arhitektūru”.

- Sinagoga Maskavas ielā. (1889, nav saglabājusies)⁷
- Žīdu lūgšanu nams Stabu ielā 63. 1899.

Īpaša vieta arhitekta darbu klāstā ir Rīgas pilsētas I teātra (tagad Nacionālās operas) atjaunošanai pēc postošā ugunsgrēka, kas notika 1882. gadā. R. Šmēlings izstrādāja veselu virkni

celtnes atjaunošanas projekta variantu. Dažos no tiem bija paredzētas diezgan jūtamas izmaiņas ēkas ārējā izskatā. Galu galā, vēsturiskās ēkas ārējais veidols palika neizmainīts, vienīgi tika paplašināta apšīda ēkas dienvidaustrumu galā, kur atrodas skatuves palīgtelpas. Toties iekštelpas ieguva pavisam citus izmērus un apdari, kas saglabājusies līdz mūsdienām. Ievērojami augstāk tika izveidoti skatītāju zāles griesti un palielināts skatuves portāls. Zāles skulpturālo dekoru izveidoja pazīstamais tēlnieks Augusts Folcs. Celtni ieguva modernu inženiertehnisko aprīkojumu – centrālapkuri un vēdināšanu, bet gāzes apgaismošanu nomainīja ar elektrisko. Tāpēc kanālmalas pusē uzbūvēja mašīnmāju, kas faktiski bija pirmā elektrostacijā Rīgā. Ēka atjaunota un paplašināta 1993.–2005. gadā pēc arhitektu Imanta Jākobsona, Jura Gertmaņa u.c. projekta.

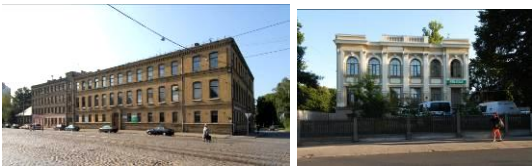
SKOLAS

Vienu no iespaidīgākajām Reinholda Šmēlinga radošā mantojuma daļām veido skolu ēkas. 19. gadsimtā celto mācību iestāžu arhitektūrā noteikta simboliska nozīme bija neorenesansei: izglītības jēdziens nepārprotami asociējas ar kaut ko noteikti humānu, bet renesanse bija humānisma laikmeta mākslas stils. Raksturīgi neorenesanses piemēri ir arī vairākas R. Šmēlinga radītās skolas. Bijusī Pilsētas meiteņu skola Krišjāņa Valdemāra ielā 2 (tagad Rīgas 17. vidusskola) kopā ar ielas pretējā pusē esošo Pilsētas reālskolu (tagad Rīgas 2. vidusskolu Krišjāņa Valdemāra ielā 1), kas celta 1876.–1879. gadā pēc J. D. Felsko projekta, veido brīnišķīgu, pašu radītu pieminekli abiem Rīgas pilsētas arhitektiem. Ēkas gala rizalītus rotā A. Folca darinātas skulptūras, kas simbolizē bērnu audzināšanas tēmu. A. Folca veidota skulptūra ir arī Pilsētas pamatskolas (tagad Rīgas Valda Zālīša pamatskolas) Kalpaka bulvārī 8 (1883) fasādes centrālajā daļā. Šai skolai līdzīga skolas ēka pēc R. Šmēlinga projekta 1883. gadā uzcelta arī Krišjāņa Barona ielā 71 (tagad Rīgas Ļeva Tolstoja krievu vidusskola). Abu ēku apdarē lietotas dažādas betona lējumā vai dabiskā akmenī veidotas arhitektoniskas detaļas no klasisko izteiksmes līdzekļu arsenāla, kas uz neapmestu ķieģeļu virsmas fona kārtotas renesanses izteiksmē. Ar šīm ēkām R. Šmēlings Rīgas skolu arhitektūrā ieviesa līdz tam nelietotu plāna tipu – mācību klases virknētas gar no vienas puses tieši izgaismotu rekreācijas gaiteni.

- Pilsētas meiteņu skola Krišjāņa Valdemāra ielā 2. 1881–1884.
- Pilsētas pamatskola Kalpaka bulvārī 8. 1883. (Ēka un fasādes projekta variants)
- Pilsētas pamatskola Krišjāņa Barona ielā 71. 1883.

1893. gadā pēc R. Šmēlinga projekta uzcelta Grebenščikova Vecticībnieku biedrības skola un bērnu patversme Maskavas ielā 116. Ēkas fasādēm ir eleganti līdzsvarota kompozīcija, kas pilnīgi veidota vienkāršā, neapmestā ķieģeļu mūrī. Tas, šķiet, ir pirmais „tīra” „ķieģeļu stila” piemērs R. Šmēlinga celto skolu arhitektūrā. Vēl viens mācību iestādes nams Maskavas priekšpilsētā ir bijusī Krievu sākumskola Ludzas ielā 13/15, kas acīmredzot pēc R. Šmēlinga projekta celta 19. gadsimta deviņdesmito gadu sākumā. Vienīgais arhīvu dokuments, kas ir saglabājies par šo ēku, ir 1896. gadā apstiprinātais kanalizācijas pieslēguma projekts. Ēkas fasāde veidota bagātās neorenesanses formās.

- Grebenščikova Vecticībnieku biedrības skola un bērnu patversme Maskavas ielā 116. 1893.
- Krievu sākumskola Ludzas ielā 13/15. 19. gs. deviņdesmitie gadi.

Īsts skolu celtniecības bums Rīgā sākās 20. gs. sākumā. Viena no pirmajām šajā laikā pēc R. Šmēlinga projektiem uzceltajām skolām bija Pilsētas 4. pamatskola (tagad Āgenskalna valsts ģimnāzija) Lavīzes ielā 2a (1901). Šīs skolas telpas bija izkārtotas divās atsevišķās ēkās. Mazākajā no tām atradās palīgtelpas un skolotāju dzīvokļi, bet lielākajā – klases. Tās izvietotas tieši pie kāpnēm ap lielāku rekreācijas telpu, kas vienlaikus kalpoja kā skolas sanāksmju zāle. Abas ēkas ir raksturīgi „ķieģeļu stila” piemēri. Arhitektoniski līdzīga ir arī R. Šmēlinga projektētā pilsētas pamatskola Skrindu (tolaik Rodenburga) ielā 1 (1902–1903).

- Pilsētas pamatskola Lavīzes ielā 2a. 1901.
- Pilsētas pamatskola Skrindu ielā 1. 1902–1903.
- Pilsētas pamatskola Slokas ielā 65. 1908–1909.
- Pilsētas pamatskola Lomonosova ielā 4. 1908–1909.

1904. gadā Rīgas pilsētas valde, atzīmējot Krievijas cara ģimenē notikušo troņmantnieka Alekseja Nikolajeviča piedzimšanu, nolēma atvērt astoņas pamatskolas nabadzīgo iedzīvotāju bērniem, četrām skolām uzceļot arī jaunas ēkas.⁸ Pirmā no tām tika uzcelta 1905. gadā Sarkandaugavas (tolaik Ādolfā) ielā 24. 1938. gadā ēka pārbūvēta un ievērojami paplašināta pēc arhitekta Jāņa Rengarta projekta. Tagad tajā atrodas Bērnu un jauniešu centrs „Laimīte”. Nākamās trīs skolas – Slokas ielā 65, Lomonosova (tolaik Saratovas) ielā 4 un Augusta Deglava (tolaik Rumpmuižas) ielā 3 – uzcēla 1908.–1909. gadā. Visām tām ir vienāds plāns. Arī šajās skolās mācību telpas izkārtotas gar no sāniem izgaismotu gaiteni jeb galeriju, kas kalpo kā rekreācija. Ēkas Slokas un Lomonosova ielā, līdzīgi daudzām iepriekšējām R. Šmēlinga celtajām skolām, būvētas no dzeltenajiem smilšu ķieģeļiem raksturīgās „ķieģeļu stila” formās. Pilnīgi cita fasāžu arhitektūra ir skolai Augusta Deglavā ielā 3. Tās apdarē sarkano ķieģeļu virsmas mijkārtotas ar gaiši apmestiem laukumiem.

Stilistika ar fasāžu apdarē izspēlētiem sarkano ķieģeļu un gaiša apmetuma virsmu kontrastiem bija viens no tālaika būvmākslas modes virzieniem: līdzīgas celtnes var atrast visā Eiropas ziemeļu reģionā, sākot ar Vāciju un beidzot ar Skandināvijas zemēm.⁹ Šo ēku fasāžu atsevišķās detaļās zināmā mērā jūtama stilizēta viduslaiku arhitektūras noskaņa, taču nebūtu precīzi šo arhitektūru pieskaitīt eklectismam. Šai stilistikai nav tiešu analogu vēsturē, ēku mākslinieciskais veidols ir racionāls un diezgan precīzi atspoguļo iekštelpu struktūru: skaidri nojaušams, kur atrodas lielākās, kur – mazāka izmēra telpas un kur ir vertikālās komunikācijas. Tas viss tieši atbilst jūgendstila radošās metodes principiem, tāpēc šī sarkani-baltā stilistika faktiski ir racionālistisks jūgendstila formālais paveids.

Ap 1910. gadu skolu celtniecība Rīgā izvērtās īpaši iespaidīgi. 1910.–1911. gadā pēc R. Šmēlinga izstrādāta jauna projekta uzcēla skolas Telts ielā 2a, Baltajā ielā 10 (paplašināta 1937. gadā pēc arhitekta J. Rengarta projekta), Raņņa dambī 1 un Krimuldas ielā 2a (paplašināta

1926. gadā pēc arhitekta Jāņa Gaiļa projekta). Skola Telts ielā atšķiras no pārējām ar spoguļattēlā veidotu plānu. Tad pat, bet pēc atšķirīga projekta tapa lielākā no Rīgas sarkani baltajām skolām – skola Zellu ielā 4, kuras vienā spārnā atrodas arī publiska bibliotēka. Sekoja jauns projekts, pēc kura dažādām, nedaudz atšķirīgām versijām 1911.–1914. gadā tapa skolas Gaujas ielā 23 (1912. gadā paplašināta pēc paša R. Šmēlinga projekta un vēlreiz 1926. gadā pēc arhitekta J. Gaiļa projekta), Kalnciema ielā 118, Patversmes ielā 20, Šarlotes ielā 8 un Hāmaņa ielā 2a (1999. gadā pēc arhitektu Uģa Zābera un Pētera Kļavas projekta paplašināta un pārveidota J. Rozentāla Rīgas Mākslas vidusskolas vajadzībām). Tostarp pēc vēl diviem atšķirīgiem projektiem uzcēla skolas Slāvu ielā 12 un Bruņinieku ielā 28 (paplašināta 1978. gadā pēc arhitekta Edgara Šēnberga projekta). Pēdējā izceļas ar efektīgiem zelmiņiem, kuru arhitektoniskajās detaļās diezgan tieši stilizēta gotikas formu valoda. Tādējādi Bruņinieku ielas skola simboliski noslēdz sarkani balto skolu celtniecības periodu, kura sākumu nosacīti var fiksēt ar arhitekta Vilhelma Bokslafa projektēto Biržas komercskolas (Tagad Latvijas Mākslas akadēmijas) ēku Kalpaka bulvārī 13 (1902–1905). Tiesa, tur bija cits uzstādījums: acīmredzot atbilstoši pasūtītāja vēlmei ēka veidota „ziemeļu ķieģeļu gotikas stilā”. Starp citu, jau 1902. gadā, pirms R. Šmēlinga sarkano skolu perioda cits Rīgas arhitekts – Augusts Reinbergs – līdzīgā stilistikā uzcēla skolu Pērnavā (Igaunijā).

Augusta Deglava ielā 3. 1908–1909

Telts ielā 2a. 1910–1911

Baltajā ielā 10. 1910–1911.

Raņķa dambī 1. 1910–1911

Krimuldā ielā 2a. 1910–1911

Zellu ielā 4. 1910–1911

Gaujas ielā 23. 1911–1912

Kalnciema ielā 118. 1912–1913

Patversmes ielā 20. 1912–1913

Šarlotes ielā 8. 1912–1913

Hāmaņa ielā 2a. 1913–1914

Slāvu ielā 12. 1912–1913.

- Pilsētas pamatskola Bruņinieku ielā 28. 1913–1914.

- Marijas meiteņu skola Gaiziņa ielā 1. 1912–1913.

R. Šmēlinga radošais rokraksts bija neparasti daudzveidīgs. 1912.–1913. gadā uzceltajai Marijas meiteņu skolai Gaiziņa ielā 1 plānojums ir daļēji līdzīgs citām viņa projektētajām skolām, bet apmesto fasāžu apdarē lietoti vispārināti ģeometrisku formu jūgendstila motīvi. Pilnīgi atšķirīga ir 1911.–1912. gadā uzceltās skolas Pētersalas ielā 10 arhitektūra. Skolas ēka neuzkrītoši iekļauta apkārtējā vidē, tās apjomu atvīzot no ielas kvartāla iekšējā. Apmestās fasādes risinātas Rīgas jūgendstilam vispār raksturīgās, eleganti atturīgās formās. Savukārt ar šo skolu vienlaikus celtās Pilsētas pamatskolas ēkas Ludzas (tolaik Jaroslavas) ielā 2 fasādes arhitektūrā atspoguļojas jūgendstila vēlajā periodā modē nākušī neoklasicisma izteiksme. Tipisks neoklasicisma piemineklis ir arī Pilsētas Tirdzniecības skolas (tagad Rīgas Celtniecības koledžas) lielceltne Gaiziņa ielā 3 (1912). Kā šīs celtnes autoru parasti min R. Šmēlingu, tomēr tam trūkst tiešu dokumentāru pierādījumu. Ēkas projekts izstrādāts pilsētas arhitekta birojā. Arī pats R. Šmēlings kādā 1910. gadā sastādītā darbu atskaitē norādījis, ka līdz ar citiem darbiem ir aizņemts ar šīs celtnes būvniecību.¹⁰ Tajā pat dokumentā R. Šmēlings norādījis, ka ir aizņemts arī ar tā sauktā Pētera nama (par Rīgas pilsētas līdzekļiem celtās patversmes Kuldīgas ielā 43/45) būves lietām, bet ir pilnīgi precīzi zināms, ka šo ēku uzcēla pēc arhitekta Bernharda Bīlenšteina projekta (būvdarbi nobeigti 1912. gadā).¹¹ Šajā laikā pilsētas arhitekta birojā līdz ar citiem kolēģiem darbojās arī arhitekts Nikolajs Nordis, un, salīdzinot ar vairāku viņa projektēto īres namu arhitektūru, bijušās Tirdzniecības un amatniecības skolas ēkas fasādē viegli pamanāmi mākslinieciskās kompozīcijas motīvi, kas jūtami atgādina vairāku N. Norda projektēto ēku fasāžu arhitektonisko veidolu. Tāpēc diezgan pamatots ir pieņēmums, ka vismaz viens no šīs celtnes autoriem vai galvenais autors ir N. Nordis, protams, neizslēdzot arī paša R. Šmēlinga ieguldījumu.

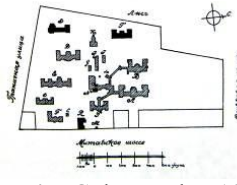

- Pilsētas pamatskola Pētersalas ielā 10. 1911–1912.
- Pilsētas pamatskola Ludzas ielā 2. 1911–1912.
- Pilsētas Tirdzniecības skola Gaiziņa ielā 3. 1912.

VESELĪBAS AIZSARDZĪBAS IESTĀDES

Skolu arhitektūrai līdzīga metamorfoze – no izsmalcinātas neorenesanses caur „ķieģeļu stilu” uz racionālistisku jūgendstilu, it īpaši tā sarkani-baltajā stilistikā – skaidri saskatāma visā R. Šmēlinga daiļradē. Starp viņa darbiem viens no viskoplāk pārstāvētajiem celtnu tipiem bija slimnīcas.

No 1895. līdz 1899. gadam Pārdaugavā, tagadējā Vienības gatvē 45 pēc R. Šmēlinga projekta tika uzcelta Bērnu slimnīca. To cēla par rūpnieka un tirgotāja Džeimsa Armitsteda pilsētai testamentāri novēlētajiem līdzekļiem, tāpēc arī tā tika nosaukta viņa vārdā.¹² Savukārt Rīgas pilsēta jau 1896. gadā, sakarā ar Krievijas imperatores Aleksandras Fjodorovnas kronēšanu jaunceļamajā slimnīcā atvēlēja 10 bezmaksas gultas.¹³ Trīs slimnīcas vēsturiskās ēkas savienotas ar gaitenim, bet divi lipīgo slimību paviljoni ir brīvstāvoši. No dzeltenajiem smilšu ķieģeļiem celto ēku arhitektūrā jaušamas neorenesanses iezīmes. 1909.–1910. gadā Bērnu slimnīcā uzcēla vēl dažas ēkas, no kurām lielākā pievienota gaiteņu sistēmai. 1912. gadā slimnīcas zemesgabala dziļumā uzcēla difterijas slimnieku paviljonu un ambulances un aptiekas ēku, kas atrodas tieši pie Vienības gatves. Šī ēka veidota jau raksturīgās racionālistiska jūgendstila formās.

- Dzeimsa Ārmitsteda Bērnu slimnīca Vienības gatvē 45. Galvenā ēka. 1895.
- Dzeimsa Ārmitsteda Bērnu slimnīca Vienības gatvē 45. Slimnieku paviljoni. 1895.
- Dzeimsa Ārmitsteda Bērnu slimnīca Vienības gatvē 45. 1912. gada plāns.
- Dzeimsa Ārmitsteda Bērnu slimnīca Vienības gatvē 45. Ambulances un aptiekas ēka. 1912.

1899. gadā organisku papildinājumu ieguva Rīgas Pilsētas I slimnīca, kuras būve sāka 1873. gadā pēc J. D. Felsko projekta. Katras pie diviem savienošajiem gaitenīem izkārtotās paviljonu virknes galā pēc arhitekta Vilhelma Bokslafa projekta tika uzcelts pa jaunam mūra paviljonam. Slimnīcu plānojums ar atsevišķiem paviljoniem, kurus savieno gaitenī, bija visai izplatīts. Tā veidotas daudzas jo daudzas slimnīcas visur Eiropā. Lipīgo slimību paviljonus parasti veidoja brīvstāvošus. Arī Rīgas Pilsētas I slimnīcā bija vairāki atsevišķi izvietoti paviljoni. Netālu no Brīvības un Šarlotes ielas stūra 1902. gadā pēc R. Šmēlinga projekta tika uzcelti vēl trīs brīvstāvoši paviljoni – sieviešu klīnikas ēka pie Šarlotes ielas, kā arī divi paviljoni pie tagadējās Aristida Briāna ielas. 1906.–1907. gadā pēc R. Šmēlinga projekta Bruņinieku ielā tika uzcelta arī slimnīcas galvenā ēka, bet 1909. – ambulance. Galvenā ēka ir lielisks, apjomu kompozīcijā izkopta un detaļās piesātināta „ķieģeļu stila” meistardarbs, kurā sakausēti gan viduslaiku arhitektūras, gan renesanses motīvi. Būvdarbus veica mūrniekmeistara F. Sprosta būvuzņēmums. Ēkas fasādes skulpturālās detaļas veidojis A. Folcs.

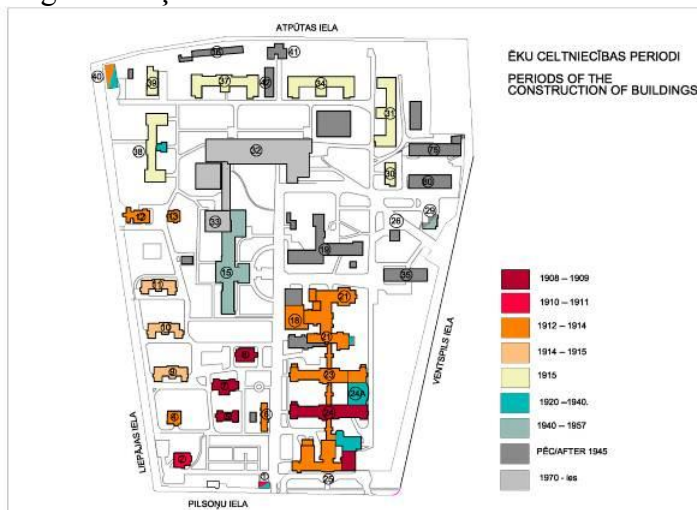
- Rīgas Pilsētas I slimnīca. Sieviešu klīnika. 1902.
- Rīgas Pilsētas I slimnīca. Administratīvā ēka un ambulance Bruņinieku ielā 5. 1906–1907, 1909.
- Rīgas Pilsētas I slimnīca. Administratīvās ēkas fasādes projekts. 1905.

Samērā vienkārša „ķieģeļu stila” piemērs ir nedziedināmi slimo patversme Telts ielā 1, kas pēc R. Šmēlinga projekta tapa 1903. gadā. Divus gadus vēlāk pēc viņa projektiem uzcēla divus jaunus paviljonus garīgi slimo iestādē Sarkankalnā, Dunties ielā 12/22 (tagad Traumatoloģijas un ortopēdijas slimnīca). Senākā ēka, kas kalpoja kā spaidu darbu iestāde, tur tapusi jau 1868. gadā (arhitekts J. Hāgens). Divi galvenie paviljoni, kas novietoti simetriski viens otram iepretim, celti 1888. gadā pēc arhitekta akadēmiķa Heinriha Šēla projekta. Tie veidoti atturīgi cēlās neorenesanses formās. R. Šmēlinga projektētās jaunceltnes šajā kompleksā izceļas ar neapmestām sarkanu ķieģeļu fasādēm. Filigrānajos zelmiņos, dzegās, ailu pārsedžu arkās un citās arhitektoniskajās detaļās ieauti arī gaišu smilšu ķieģeļu joslas un laukumi. Arhitekta darbu klāstā tās faktiski ir pirmās celtnes, kuru arhitektūrā izspēlēta sarkano ķieģeļu estētika. Nedaudz vēlāk tā izvērtās raksturīgajā sarkani-baltajā stilistikā.

- Nedziedināmi slimo patversme Telts ielā 1. 1903.
- Paviljons garīgi slimo iestādē Sarkankalnā, Duntē ielā 12/22. 1905.

Varena sarkani-baltās stilistikas simfonija ir Rīgas pilsētas II slimnīca (tagad Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca) Pārdaugavā, Pilsoņu ielā 13. Slimnīcas ēku ansamblis ir viens no Reinholda Šmēlinga lielākajiem darbiem. Celtniecību uzsāka saskaņā ar Rīgas Domes 1908. gada 12. maija lēmumu.¹⁴ Slimnīca būvēta pakāpeniski vairākās celtniecības kārtās. Pirmās ēkas uzcēla 1908. un 1909. gadā. Tās bija ambulance, terapeitiskais un ķirurģiskais paviljons un trīs lipīgo slimību paviljoni, kurus sākotnēji izmantoja citām nepieciešamajām vajadzībām. Vienā paviljonā iekārtoja administrācijas telpas, otrā – virtuvi un veļas mazgātavu, bet trešajā – slimnīcas aptieku, Morgu un kalpotāju dzīvokļus. Celtniecības darbus veica mūrnieku amata meistara Ludviga Neiburga būvuzņēmums.

Rīgas Pilsētas II slimnīca. Pilsoņu ielā 13. Ēku celtniecības periodi (apļos norādīta korpusu mūsdienu numerācija)

1910. gada martā slimnīcas teritorijā tika iekārtoti apstādījumi. Šajā gadā sāka un 1911. gadā pabeidza direktora nama celtniecību. 1912. gada otrajā pusē sāka celt slimnīcas pārvaldes ēku ar aptieku, šajā celtnē iekļaujot 1909. gadā uzcelto ambulanci. Tad pat uzcēla vēl vienu ķirurģisko paviljonu, operāciju bloku, saimniecības ēku, savienojošo gaiteni, lipīgo slimību slimnieku izolatoru, kā arī Morgu ar patoloģisko un seroloģisko institūtu un kalpotāju dzīvojamu ēku. Šo ēku būvniecību pabeidza 1914. gadā.

1914. gadā sāka celt trīs izolētus lipīgo slimību slimnieku paviljonus gar Liepājas ielu. Tos visumā pabeidza 1915. gada rudenī, vienīgi krāsošanas darbi materiālu trūkuma dēļ nebija pabeigti. 1915. gada februārī tika uzceltas un nodotas militārresoram četras koka barakas lipīgo slimību slimniekiem ar 200 gultām katrā. Lai nodrošinātu civiliedzīvotājus epidēmisku slimību izplatīšanās gadījumā, tā paša gada martā sāka un jūlijā pabeidza celt vēl četras koka barakas ar 76 gultām katrā, vēl vienu Morgu un vairākas saimniecības ēkas. Tādējādi ap 1915. gadu slimnīcas vēsturiskā daļa bija ieguvusi tās mūsdienu izskatu. Visas R. Šmēlinga celtās Pilsētas II slimnīcas ēkas veidotas raksturīgajā sarkani baltajā stilistikā. Ēkām ir augsti, ar gropētiem kārneņiem iesegti jumti, virs kuriem paceļas pasaku namiņiem līdzīgi dūmeņi. Pārvaldes ēkas galveno zelmini rotā ķieģeļu cilnī atveidots Rīgas pilsētas ģerbonis. Sarkani baltās ēkas veido viengabalainu, mākslinieciski

izteiksmīgu un joprojām nevainojami funkcionējošu arhitektūras ansambli, kuru gan nepieciešams atbrīvot no atsevišķiem destruktīviem padomju laika uzslāņojumiem.

Rīgas Pilsētas II slimnīca. Lipīgo slimību paviljoni (5., 7. un 8. korpusi). 1908–1909.

Rīgas Pilsētas II slimnīca. Direktora nams (2. korpusi). 1910–1911.

Rīgas Pilsētas II slimnīca. Pārvaldes ēka (25. korpusi). 1908–1914.

Rīgas Pilsētas II slimnīca. Ķirurģiskie paviljoni (23. un 24. korpusi). 1908–1909, 1912–1914.

Rīgas Pilsētas II slimnīca. Patoloģiskais un seroloģiskais institūts un kalpotāju dzīvojamā ēka (12. un 13. korpusi). 1912–1914.

Rīgas Pilsētas II slimnīca. Lipīgo slimību paviljons (9. korpusi). 1914–1915.

Rīgas Pilsētas II slimnīca. 1908–1915. Skats no Ventspils ielas

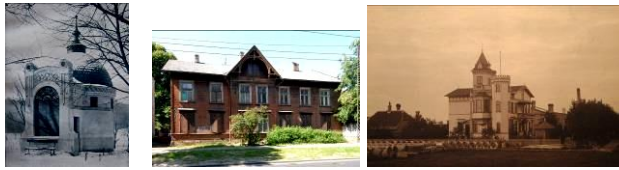

Rīgas Pilsētas II slimnīca. Direktora nama fasādes projekts. 1910–1911.

PUBLISKĀS ĒKAS 20. GS. SĀKUMĀ

Līdz ar „ķieģeļu stila” un sarkani-baltās jūgendstila versijas celtnēm arhitekta darbu buķetē ir arī gan ornamentāli dekoratīvas, gan racionāli vienkāršas jūgendstila celtnes. Daudzas no tām gan

nav saglabājušās. Piemēram, paviljons-rotunda Bastejkalnā, tautas ēdnīca un tējnīca Klīversalā (1906–1907), paviljoni ar kiosku un publiskām labierīcībām Krišjāņa Barona ielā pie tilta pār Pilsētas kanālu un Krišjāņa Valdemāra ielas un Raiņa bulvāra stūrī (1907–1908), elektrības transformatora ēciņa tagadējā Brīvības bulvārī (1904) u.c. Transformatora ēciņas fasāde, spriežot pēc seniem attēliem, bija tikpat kā jūgendstila ornamentālo ikonu kolāža. Savukārt divstāvu īres nams Melnsila ielā 11, kas uzcelts jau 1897. gadā, atspoguļo savdabīgu stilistiku – tā saukto Šveices-vasarnīcu stilu, kas bija samērā populāra formālā ievirze jūgendstila perioda koka ēku arhitektūrā. Ēkas zelmini rotā no taisnām un līklīnijas latām un izzāģējumiem veidots dekoratīvs režģis, bet logailas asimetriski veidotajā fasādē kārtotas sarežģītā ritmā. Šī ēka faktiski ir jūgendstila estētikas un telpveides paņēmieni priekšvēstnesis. Arī dzīvojamā ēkā, kas kādreiz bijusi Zaļajā (toreiz Otrajā Ganību) ielā, jaušamas Šveices-vasarnīcu stila detaļas, kas sakausētas ar neogotiskiem elementiem.

- Elektrības transformatora paviljons Brīvības bulvārī (1904; nav saglabājies).¹⁵
- Īres nams Melnsila ielā 11. 1897.
- Dzīvojamā ēka Zaļajā ielā (nav saglabājusies).¹⁶

Gandrīz visu 20. gadsimta pirmo desmitgadi noturīgas pozīcijas saglabāja dažādās formālajās versijās izpildīts „ķieģeļu stils”. Tas bija raksturīgs gan rūpniecības ēku, gan publisko „kroņa būvju” arhitektūrā. Šajā stilistikā veidota, piemēram, Policijas iecirkņa ēka Kuģu ielā 15/17 (ap 1900), Policijas iecirkņa ēka Allažu ielā 2 (1902–1903; padomju laikā ēkai uzbūvēts papildu stāvs), Artilērijas brigādes kazarmas Rūdolfā ielā 5 (tagad tur atrodas Latvijas Republikas Robežapsardzes telpas; 1903), Pilsētas nekustamo īpašumu pārvaldes ēka Abrenes ielā 3 (tagad Rīgas Apgabaltiesa, ap 1902), Izborskas pulka kazarmas Lomonosova ielā 1 (1902–1903) un citas celtnes.

Starp „kroņa būvēm” iespaidīgākais komplekss ir 16. Irkutskas huzāru pulka kazarmas Krustabaznīcas ielā 11, kur 1913. gadā uzcēla 27 dažādas ēkas – zaldātu mājokļus, komandiera māju, virsnieku klubu, kanceleju, munīcijas noliktavu, virtuvi ar kāpostu pagrabu, pirti, veļas mazgātavu, ledus pagrabu, staļļus, veterināro klīniku, sienu šķūni, smēdi un citas ēkas. No šīm celtnēm 15 ir pilnīgi vai daļēji saglabājušās.

- Policijas iecirknis Kuģu ielā 15/17. Ap 1900.

- Policijas iecirknis Allažu ielā 2. 1902–1903.
- Ēka Artilērijas brigādes kazarmu kompleksā Pērnavas ielā 25. Ap 1905.
- Pilsētas nekustamo īpašumu pārvaldes ēka Abrenes ielā 3. Ap 1902.
- Izborskas pulka kazarmas Lomonosova ielā 1. 1902–1903.
- 16. Irkutskas huzāru pulka kazarmas Krustabaznīcas ielā 11. 1913.

1912. gadā uzcelta policistu (toreiz tos sauca par gorodovojiem) kazarma Torņakalnā, Āpšu ielā 24. Tā veidota racionālās, atturīgās jūgendstila formās. Ēkai ir gludi apmetas fasādes tikpat kā bez mākslinieciskās apdares detaļām. Rizalītos ir gan atšķirīga izmēra, gan par puslīmeni novirzītas logailas. Tās, atbilstoši jūgendstila radošās metodes pamatprincipam, atspoguļo celtnes iekšējo telpisko struktūru: skaidri redzams, kur atrodas nelielas pieliekamo telpas un kur – kāpņu telpas.

Policijas kazarma Āpšu ielā 24. 1912.

1902. gadā Matīsa ielā 7, līdzās pēc R. Šmēlinga projekta celtajam ugunsdzēsēju depo uzcēla Aleksandra (tagad Vidzemes) tirgu. Halle pie Matīsa ielas veidota smalki detalizētā figurālā dzelteno smilšu ķieģeļu mūrī ar efektīgiem viduslaicīgā garā stilizētiem dekoratīviem pinakļiem. Tie rada dramatiski ekspresīvu celtnes siluetu. Vienkāršāka celtnes ir otra halle tirgus pagalmā. Deviņus gadus vēlāk sāka celt Āgenskalna tirgus ēku Nometņu ielā 64. Tā savukārt izceļas ar sarkanajā ķieģeļu mūrī harmoniski iekomponētajiem baltā apmetuma laukumiem un nedaudz mierīgāku, bet ne mazāk izteiksmīgu siluetu, ko vainago skulpturāli skursteņi. Celtnes būvdarbus pilnīgi pabeidza tikai pēc Pirmā pasaules kara.

- Aleksandra (tagad Vidzemes) tirgus Matīsa ielā 7. 1902.
- Āgenskalna tirgus Nometņu ielā 64. 1911.

Pēc R. Šmēlinga projektiem uzcēla vairākas bērnu iestādes. Nabadzīgo bērnu patversme Sparģeļu ielā 2 (tagad Pirmsskolas izglītības iestāde estētikas skola „Sparģelītis”, 1905) ir tipisks „kroņa arhitektūras” piemērs – neliela divstāvu ēka ar „ķieģeļu stila” fasādēm. 1910.–1911. gadā celtā bērnu dienas patversme jeb, lietojot mūsdienu terminu, bērnu dārzs Jēkabpils ielā 19a (tagad bērnu un jauniešu centrs “Daugmale”) ir ievērojami plašāka mēroga celtnes ar sarkani-baltajā manierē veidotām fasādēm.

Tikpat uzskatāma mākslinieciskās izteiksmes evolūcija, kas vainagojās ar sarkani-balto stilistiku, redzama arī ugunsdzēsēju depo arhitektūrā. Pēdējais pēc R. Šmēlinga projektiem celtais ugunsdzēsēju depo Hanzas ielā 5 būvēts 1909.–1910. gadā un ir tipisks šīs stilistikas paraugs. Būvdarbus veica mūrniekmeistars P. Radziņa būvuzņēmums. Celtnes labi pamanāma no lielāka attāluma, jo virs tās paceļas iespaidīgs novērošanas tornis, ko izmantoja arī mitru šļūteņu žāvēšanai. Tagad ēka paplašināta un tajā atrodas arī Latvijas Ugunsdzēsības muzejs.

Neliela pērlīte sarkani-balto celtņu klāstā ir kanalizācijas sistēmas sūkņu stacija Eksporta ielā 2b, pie Pilsētas kanāla ietekas Andrejostas līcī. Tā celta 1908. gadā, kad šī stilistika uzņēma varenu gaitu visā arhitekta daiļradē.

- Bērnu patversme Sparģeļu ielā 2. 1905.
- Bērnu patversme Jēkabpils ielā 19a. 1910–1911.
- Ugunsdzēsēju depo Hanzas ielā 5. 1909–1910.
- Kanalizācijas sistēmas sūkņu stacija Eksporta ielā 2b. 1908.
- Kanalizācijas sistēmas sūkņu stacija Eksporta ielā 2b. Projekta fasāde.

Reinholda Šmēlinga celtnes, it īpaši viņa skolas, slimnīcas un citas 20. gadsimta sākumā radītās sabiedriskās ēkas, ir ļoti savdabīgi un neatkārtojami arhitektūras mākslas darbi. Tā ir nepārvērtējami nozīmīga daļa no bagātā un daudzveidīgā Rīgas būvmākslas mantojuma.

¹ Rīgas Vēstures un kuģniecības muzejs (RVKM), AN 88/1, VRVM Nr. 104.635/1.

² RVKM, AN 46/1, VRVM Nr. 104.593/1.

³ Latvijas Valsts vēstures arhīvs (LVVA), 2761. fonds, 1. apraksts, 71. lieta, 1. lp.

⁴ Agthe A., Stegmann R. Programm für die allgemeinen Bebauungsplan des engeren Stadtgebiets // Bericht über den Haushalt und Verwaltung der Stadt Riga für das Jahr 1885. – Riga, 1886. – S. 458.

⁵ The Athens Charter // http://www.open2.net/modernity/4_2.htm

⁶ LVVA, 2761. fonds, 1. apraksts, 71. lieta, 32.–40. lp.

⁷ Mandelstamm P. Kultusbauten der Ebräer // Riga und seine Bauten. – Riga: Rigaer Tageblatt, 1903. – S.189.

⁸ Кракий обзор деятельности Рижской городской Думы за 1905. г. – Рига: Типография Мюллера, 1906. – стр. 119.

⁹ Spārītis O., Krastiņš J. Rīgas arhitektūras astoņi gadsimti Eiropas kultūras spoguļī. – Rīga: Nacionālais apgāds, 2005. – 130. lpp.

¹⁰ LVVA, 2761. fonds, 2. apraksts, 8. lieta, 89. lp.

¹¹ Bīlenšteins B. Bet mājas palika. Die Häuser aber blieben. – Rīga: Jumava, Edition Baltica, 1998. – 53. lpp.

¹² Hartmann H. Heilanstalten. Das Armitsteadsche Kinderhospital // Riga und seine Bauten. – Riga: Rigaer Tageblatt, Jonck & Poliewsky, 1903. – S. 254.

¹³ Krievijas Valsts vēsturiskais arhīvs Sanktpēterburgā (KVVA), 1284. fonds, 241. apraksts, 102. lieta, 138. lapa.

¹⁴ Кракий обзор деятельности Рижской городской Думы за 1909. г. – Рига: Типография Мюллера, 1910. – стр. 128.

¹⁵ Кракий обзор деятельности Рижской городской Думы за 1904. г. – Рига: Типография Мюллера, 1905. – стр. 32/33.

¹⁶ RVKM, AN 46/37, VRVM Nr. 104.593/37.

R. ŠMĒLINGA CELTNES RĪGĀ

Adrese	Ēkas funkcija	Celšanas gads	Lappuse tekstā
Abrenes ielā 3	Pilsētas nekustamo īpašumu pārvalde	Ap 1902	
Akmeņu ielā 17	Ugunsdzēsēju depo	1886	

Allažu ielā 2	Policijas iecirknis	1902–1903
Āpšu ielā 24	Policijas kazarma	1912
Aspazijas bulvārī 32	Īres nams	1881
Aspazijas bulvārī 3	Rīgas pilsētas I teātris (atjaunošana)	1885–1887
Aspazijas bulvārī 7	Policijas pārvalde (paplašinājums)	1908–1909
Aspazijas bulvārī 7	Policijas pārvalde	1889–1891
Augusta Deglava ielā 3	Pilsētas pamatskola	1908–1909
Baltajā ielā 10	Pilsētas pamatskola (paplašināta 1937)	1910–1911
Bruņinieku ielā 28	Pilsētas pamatskola	1913–1914
Bruņinieku ielā 35	Īres nams	1896
Bruņinieku ielā 5 – k. 15	Rīgas Pilsētas I slimnīcas paviljons	1902
Bruņinieku ielā 5 – k. 23	Rīgas Pilsētas I slimnīcas sieviešu klīnika	1902
Bruņinieku ielā 5	Rīgas Pilsētas I slimnīcas galvenā ēka	1906–1907
Bruņinieku ielā 5	Rīgas Pilsētas I slimnīcas ambulance	1909
Bruņinieku ielā 75	Īres nams	1890
Daugavgrīvas ielā 7	Īres nams	1887
Duntes ielā 12/22	Divi paviljoni garīgi slimo iestādē	1905
Dzirnavu ielā 60	Īres nams	1892
Eksporta ielā 2b	Kanalizācijas sistēmas sūkņu stacija	1908
Gaiziņa ielā 1	Marijas meiteņu skola	1912–1913
Gaiziņa ielā 3	Pilsētas Tirdzniecības skola	1912
Gaujas ielā 23	Pilsētas pamatskola (paplašināta 1912 un 1926)	1911
Hāmaņa ielā 2a	Pilsētas pamatskola (paplašināta 1999)	1913–1914
Hanzas ielā 5	Ugunsdzēsēju depo būvēts	1909–1910
Jaunielā 15	Īres nams	1888
Jēkabpils ielā 19a	Bērnu dienas patversme	1910–1911
Kalēju ielā 8	Īres nams	1891
Kalēju ielā 10	Pilsētas pašvaldības iestāžu nams	1914
Kalnciema ielā 118	Pilsētas pamatskola	1912–1913
Kalpaka bulvārī 8	Pilsētas pamatskola	1883
Kaļķu ielā 16	Krievu biedrība „Uļej”	1880–1882
Krasta ielā 5/7	Spīķeris	1882
Krimuldas ielā 2a	Pilsētas pamatskola (paplašināta 1926)	1910–1911
Krišjāņa Barona ielā 71	Pilsētas pamatskola	1883
Krišjāņa Barona ielā 88	Īres nams	1883
Krišjāņa Valdemāra ielā 2	Pilsētas meiteņu skola	1881–1884
Krustabaznīcas ielā 11	16. Irkutskas huzāru pulka kazarmas	1913
Kuģu ielā 15/17	Policijas iecirknis	Ap 1900
Lavīzes ielā 2a	Pilsētas 4. pamatskola	1901
Lomonosova ielā 1	Izborskas pulka kazarmas	1902–1903
Lomonosova ielā 4	Pilsētas pamatskola	1908–1909
Ludzas ielā 2	Pilsētas pamatskola	1911–1912
Ludzas ielā 13/15	Krievu sākumskola	Ap 1890
Ludzas ielā 24	Ugunsdzēsēju depo	Ap 1886
Maskavas ielā 172	Īres nams	1891
Maskavas ielā 116	Grebenščikova Vecticībnieku biedrības	

	skola un bērnu patversme	1893
Maskavas ielā 3	Ugunsdzēsēju depo (paplašinājums)	1902
Maskavas ielā 3	Ugunsdzēsēju depo	1886
Maskavas ielā 63	Sinagoga (nav saglabājusies)	1889
Matīsa ielā 7	Aleksandra tirgus	1902
Matīsa ielā 9	Ugunsdzēsēju depo	1886
Melnstila ielā 11	Īres nams	1897
Nometņu ielā 64	Āgenskalna tirgus	1911–1924
Patversmes ielā 20	Pilsētas pamatskola	1912–1913
Pērnavas ielā 25	Artilērijas brigādes kazarma	1905
Pētersalas ielā 10	Pilsētas pamatskola	1911–1912
Pilsoņu ielā 13	Rīgas pilsētas II slimnīcas pārvaldes ēka (25. ēka)	1908–1914
Pilsoņu ielā 13	Rīgas pilsētas II slimnīcas lipīgo slimību slimnieku paviljoni un ķirurģiskais paviljons (5., 7., 8. un 24. ēka)	1908–1909
Pilsoņu ielā 13	Rīgas pilsētas II slimnīcas direktora nams un vārtu ēka (1. un 2. ēka)	1910–1911
Pilsoņu ielā 13	Rīgas pilsētas II slimnīcas otrs ķirurģiskais paviljons, operāciju bloks, saimniecības ēka, gaitenis, lipīgo slimību slimnieku izolators, morgs un kalpotāju dzīvojamā ēka (3., 4., 6., 12., 18., 21., 23. un 40. ēka)	1912–1914
Pilsoņu ielā 13	Rīgas pilsētas II slimnīcas lipīgo slimību slimnieku paviljoni (9., 10. un 11. ēka)	1914–1915
Pulkveža Brieža ielā 20	Īres nams	1894
Raņķa dambī 1	Pilsētas pamatskola	1910–1911
Riharda Vāgnera ielā 5	Pilsētas pašvaldības iestāžu nams	1914
Rūdolfā ielā 5	Artilērijas brigādes kazarmas	1903
Sarkandaugavas ielā 24	Pilsētas pamatskola (paplašināta 1938)	1905
Skolas ielā 36a	Īres nams	1899
Skrindu ielā 1	Pilsētas pamatskola	1902–1903
Slāvu ielā 12	Pilsētas pamatskola	1912–1913
Slokas ielā 65	Pilsētas pamatskola	1908–1909
Sparģeļu ielā 2	Nabadzīgo bērnu patversme	1905
Stabu ielā 63	Žīdu lūgšanu nams	1899
Stabu ielā 42	Zirgu pasta stacija	Ap 1880
Stabu ielā 74	Īres nams	1893–1898
Šarlotes ielā 8	Pilsētas pamatskola	1912–1913
Telts ielā 2a	Pilsētas pamatskola	1910–1911
Telts ielā 1	Nedziedināmi slimo patversme	1903
Torņakalna ielā 16	Īres nams	1895
Torņakalna ielā 16	Vienģimenes ēka	1900
Vienības gatvē 45	Džeimsa Ārmitsteda Bērnu slimnīcas ambulance un aptieka	1912
Vienības gatvē 45	Džeimsa Ārmitsteda Bērnu slimnīca	1895–1899
Vienības gatvē 45	Džeimsa Ārmitsteda Bērnu slimnīca	

	(paplašinājums)	1909–1910
Vingrotāju ielā 1	Vingrotava	1880
Zeļļu ielā 4	Pilsētas pamatskola un bibliotēka	1910–1911

PERSONU RĀDĪTĀJS

Agte Ādolfs (*Agthe, Adolf*, 1850–1906), Rīgas pilsētas inženieris
 Aleksandra Fjodorovna (īstajā vārdā *Victoria Alix Helena Louise Beatrice, Prinzessin von Hessen und bei Rhein*, 1872–1918), Krievijas cara Nikolaja II sieva
 Aleksejs Nikolajevičs (Romanovs) (1904–1918), lielkņazs, Krievijas cara Nikolaja II dēls
 Arbuzova Zinaida, R. Šmēlinga līdzstrādniece
 Armitsteds Džeimss (*Armitsted, James*, 1820–1904), tirgotājs
 Bārs Oskars Aleksandrs Johans (1848–1914), arhitekts
 Bīlenšteins Bernhards (*Bielenstein, Bernhard*, 1877–1959), arhitekts
 Boks Boriss fon (*Bock, Boris von*, 1857–?), arhitekts
 Bokslafs Vilhelms Ludvigs Nikolajs (*Bockslaff Wilhelm Ludwig Nikolai*, 1858–1945), arhitekts
 Bonštets Ludvigs (*Bohnstedt, Ludwig*, 1822–1885), arhitekts, profesors
 Felsko Johans Daniels (*Felsko, Johann Daniel*, 1813–1902), Rīgas pilsētas arhitekts (1844–1879)
 Firkss Kārlis (Firks, Karl), būvinženieris
 Folcs Augusts Francis Lebrehts (*Volz, August Franz Lebrecht*, 1851–1926), tēlnieks
 Gablencs Ādolfs (*Gablenz, Adolf*), būvtehniķis
 Gailis Jānis (1882–1957), arhitekts
 Gertmanis Juris (1947), arhitekts
 Grebenščikovs A.P., tirgotājs
 Hāgens Jūliuss Augusts fon (*Hagen, Julius August von*, 1829–1909), arhitekts
 Hartmanis Hermanis Augusts (*Hartmann, Hermann August*, 1869–1925), arhitekts
 Hersdorfs Rūdolfis (*Hersdorf, Rudolph*), būvtehniķis
 Jākobsons Imants (1934–1993), arhitekts
 Kļava Pēteris (1965), arhitekts
 Krastiņš Jānis (1943), arhitekts, LZA akadēmiķis
 Krenbergs Pāvels, būvtehniķis
 Krons Gotfrīds (*Croon, Gottfriedt*), arhitekts
 Ķergalvis Krišjānis (1856–1936), būvuzņēmējs
 Mandelštams Pauls (*Mandelstamm, Paul*, 1872–1941), arhitekts
 Neiburgs Ludvigs (1871–1948), būvuzņēmējs
 Nords Nikolajs (*Nord, Nikolai*, 1880–1934), arhitekts
 Radziņš Pēteris (1881–pēc 1940), būvuzņēmējs
 Reinbergs Augusts (*Reinberg, August*, 1860–1908), arhitekts, akadēmiķis
 Rengarts Jānis (1892–1960), arhitekts
 Rezanovs Aleksandrs (1817–1887), arhitekts, profesors
 Rīmers Leopolds (*Riemer, Leopold*, 1880–?), arhitekts
 Rozentāls Janis (1866–1917), gleznotājs
 Sīlis Andis (1965), arhitekts
 Spārītis Ojārs (1955), mākslas zinātnieks, filologs, LZA akadēmiķis
 Sprosts F., būvuzņēmējs
 Šēls Heinrihs Kārlis (*Scheel, Heinrich Karl*, 1829–1909), arhitekts, akadēmiķis

---

Šēnbergs Edgars (1923), arhitekts

Šmēlings Aleksandrs (*Schmaeling, Alexander*, 1877–1961), arhitekts, Reinholda Šmēlinga dēls

Šmēlings Antonijs (Tonijs) Zbigņevs (1931), arhitekts

Šmēlings Reinholds Georgs (*Schmaeling, Reinhold Georg*, 1840–1917), Rīgas pilsētas arhitekts (1879–1915), akadēmiķis

Šmēlings Villijs (*Schmaeling, Willy*, 1869–1870), Reinholda Šmēlinga dēls

Šmēlings Voldemārs (*Schmaeling, Woldemar*, 1874–1920), Reinholda Šmēlinga dēls

Štegmanis Rihards Juliuss (*Stegmann, Richard Julius*, 1844–?), Rīgas pilsētas mērnieks

Tīzenhauzena Marija Evelīna von (*Tiesenhausen, Marie Evelyn von*, 1848–1928), Reinholda Šmēlinga dzīvesbiedre

Tode Rūdolfis (*Tode, Rudolph*), arhitekts

Tolstojs Ļevs (1828–1910), rakstnieks

Vaivade Sintija (1970), arhitekta

Zābers Uģis (1964), arhitekts